

İzmir'in Kurtuluş Yıl Dönümlerinin İzmir Basınına Yansımaları (1923-1938)

Mustafa MUTLU

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Bartın Üniversitesi, 74100, Bartın, TÜRKİYE

Email: mmutlu@bartin.edu.tr

Özet

15 Mayıs 1919 ve 9 Eylül 1922 tarihleri İzmir için birer dönüm noktası oluşturmaktadır. İşgal, Yunanlıların 15 Mayıs'ta İzmir'e girmesiyle başlamış, yaklaşık üç buçuk sene sonra yine 9 Eylül'de İzmir'den atılmasıyla son bulmuştur. 15 Mayıs Yunanlıların anavatana saldırdığı kara günün yıl dönümü iken; 9 Eylül ise Türk ordusunun ilk hedefe vardığı ve vatanın kurtulduğu günün yıl dönümüdür. Bu itibarla bu günlerin kıymeti Türk milleti ve bilhassa İzmirli için büyüktür.

Çalışmamızda bu önemli iki günden İzmir'in kurtuluş yıl dönümlerinin (1923- 1938) İzmir basınına yansımaları incelenmiştir. Bu çerçevede 9 Eylül münasebetiyle gazetelerde çıkan yazılar incelendiğinde İzmir'in kurtuluş hikâyesi, bayram hazırlıkları, kutlama törenleri, günün anlam ve önemi hakkında yazılar ve şiirlere rast gelinmiştir. Ayrıca tüm bu başarıların baş mimarı olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve silah arkadaşlarına minnet ve şükran dile getiren yazılar da gazetelerin başköşesinde yer bulmuştur. Böylelikle İzmir basını kaleme aldığı yazıları, ortaya koyduğu düşünce ve fikirleri ile 9 Eylül'ün anlaşılmasına ilişkin katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: İzmir Basını, 9 Eylül, İzmir'in Kurtuluşu, Kurtuluş Bayramı

Reflections of Izmir's Liberation Anniversaries on Izmir Press (1923-1938)

Abstract

The dates May 15, 1919 and September 9, 1922 stand as a climax for Izmir. The invasion begins with the Greek army's entering in Izmir and ends with the elimination of the Greek army in Izmir, as well. September 9 is the anniversary of the event in which Turkish army reached at the first target and the motherland was liberated, while 15 May is the anniversary of the date in which Greeks attacked motherland. Regarding these, the value of these days is quite great for Turkish People and especially for the people in Izmir.

In my study, it was analyzed how the independence anniversary of Izmir (1923-1938) takes place in Izmir's press. When we focus on 9th September, we may realise independence story of Izmir, preparations for festival, the festival itself, proses and poems about the importance of the day on the newspapers. In addition to this, the architecture of this successful story Mustafa Kemal Ataturk and his friends were honoured in the newspapers. Thus, Izmir Press contributes to the comprehension of these two dates by people by means of the thoughts and ideas written in articles.

Keywords: Izmir Press, September 9, Liberation of Izmir, Liberation Day

Giriş

Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması ile İtilaf Devletleri Anadolu'yu işgal etme fırsatını yakalamış ve Paris Barış Konferansında yapılan görüşmelerde Yunanlıların İzmir ve çevresini işgal etmesinin yolu açılmıştı.

15 Mayıs 1919'da İzmir'e giren Yunanlılar bu bölgede yaklaşık üç buçuk yıl kalmışlar ve bu süre içerisinde halka büyük zulüm ve baskı yapmışlardı. Ancak Anadolu'da toparlanan Türk Ordusu Anadolu'nun içlerine kadar girmiş olan Yunan ordusuna karşı kazandığı zaferlerle Yunanlıları geri püskürtmüş ve Yunanlıları geldikleri yerden -yani İzmirden- 9 Eylül 1922 tarihinde denize dökmüştü (Umar, 1974).

Bu zaferin Türk milleti ve bilhassa İzmirliiler için ehemmiyeti büyüktür. Bu yüzden bu geçmişte yaşanan bu olayları unutmamak ve her sene daha coşkulu şekilde anmak için İzmirliiler büyük çaba sarfetmiştir. Bu çerçevede İzmir basını da kendi üzerine düşen görevi yerine getirmiştir.

Metot

"*İzmir'in Kurtuluş Yıl Dönümlerinin İzmir Basınına Yansımaları (1923-1938)*" adlı makalede İzmir'in kurtulduğu 1922'den sonra kurtuluşun yıl dönümlerinin İzmir basınına nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu çerçevede öncelikle literatür taraması yapılarak Atatürk Döneminde (1923-1938) İzmir'de *Ahenk*, *Anadolu*, *Hizmet*, *Halkın Sesi Işık*, *Sada-yı Hak*, *Türk İli*, *Yanık Yurt*, *Yeni Gün*, *Yeni Asır* adlı gazeteler tespit edilmiştir (Arıkan, 2003; İnuğur, 1993). Daha sonra bu gazeteler taranarak İzmir'in kurtuluşunun basında nasıl yer bulduğu ortaya konmuştur.

Tartışma

1922-1938 yılları arasında sadece bir gün yapılan kutlama etkinlikleri, daha sonraki gün çıkan gazetelerde ve bazı hatıralarda olmak üzere anlatılır, tüm yerel gazeteler baş sayfalarını bu özel güne ayırırdı.

Basında İzmir'in Kurtuluş Bayramı ile ilgili atılan manşetlerde, fotoğraflarda, yazılarda ve değerlendirmelerde 9 Eylül'ün manası, kurtuluş ehemmiyeti, her yıl dönümünde kutlanmasının önemi, 9 Eylül günü Ordu'nun İzmir'e girişi gibi konuların yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Kurtuluş bayramı kutlamalarına yönelik yapılan değerlendirmelerde gazete manşetleri ve başlıkları ayrı bir önem taşımaktadır. Manşet yazıları ve başlıklar, bayramın hangi ruh haliyle kutlandığını yansıttığı gibi, yaşanan iç ve dış olayların bayram üzerindeki etkilerine de ışık tutar. Dönemin basınına bakıldığında 9 Eylül'de gazete manşetlerinde, "*Cihanın bir milletine nasip olmayan, cihanın hiçbir milletinin yaratamayacağı bu zafer bayramı...*", "*Vatandaş! 9 Eylül senin en mesut günündür. Sana bugünü gösterenleri unutma!*", "*9 Eylül 1338'de kahraman Türk süvarileri mızraklarının ucunda yalnız İzmir'in değil, tekmil Türkiye'nin zafer ve halas beratlarını getirmişlerdi.*", "*Dokuz Eylül İzmir'in düşman işgalinden kurtulduğu gündür diyorlar, hayır dokuz eylülde kurtulan İzmir değildi, bütün Türkiye idi.*", "*9 Eylül'de yalnız İzmir kurtulmadı, bütün bir husumet dünyasının ölü zannettiği Türk milleti 9 Eylül günü var olduğunu ispat etti*" şeklinde yazılara rast gelirken; "*Büyük Bayram*", "*9 Eylül Bütün Yurdu Kurtaran, Dünya Tarihini Değiştiren Bir Hadisedir*", "*Büyük Zaferin*

Büyük Manası”, *“İzmir Demek Türkçemizde Yurt Sevgisi Demektir”*, *“Selam Sana 9 Eylül”*, *“Türk’ün Büyük Günü”*, *“On altı sene evvel bugün Akdeniz’in incisi İzmir kurtulmuştu”* şeklinde başlıklar tespit edilmiştir (Hizmet, 9 Eylül 1927; Işık, 9 Eylül 1933; Hizmet, 9 Eylül 1928; Anadolu, 9 Eylül 1928; Anadolu, 9 Eylül 1929; Anadolu, 9 Eylül 1931; Anadolu, 9 Eylül 1932; Anadolu, 9 Eylül 1925; Halkın Sesi, 9 Eylül 1936; Halkın Sesi, 9 Eylül 1937; Hizmet 9 Eylül 1931; Türk İli, 9 Eylül 1925; Yeni Asır, 9 Eylül 1938).

9 Eylül sonrası basında verilen başlıklarda ve haberlerde ise bayramın nasıl kutlandığı ile ilgili bilgiler mevcuttur. 1930 sonrasındaki döneme bakıldığında önceki dönemlerden farklı olarak, dış ülkelerle olan ilişkilerin gazete manşetlerine taşındığı tespit edilmiştir. Örneğin 1934’da Yeni Asır *“Türk-Yunan Dostluğu Her Sahada Kendisini Gösteriyor”* başlığı altında 9 Eylül’ün Türk-Yunan milletlerinin ortak bayramı olduğu, her sahada siyasi bir birlik gösteren Türk-Yunan diplomatları, kuvvetleri iki milletin kalplerinde yer almış dostluktan almakta ifadeleri yer almıştır (Yeni Asır, 12 Eylül 1934).

Kurtuluş günlerinde gazetelerde manşet olarak atılan başlıklar kadar kullanılan fotoğraflar da önemlidir. Genel itibarıyla 9 Eylül günlerinde daha çok Mustafa Kemal Paşa’nın takım elbiseli fotoğrafıyla beraber at üzerinde askeri kıyafeti olan fotoğrafları kullanılmıştır (Anadolu, 9 Eylül 1931; Anadolu, 9 Eylül 1938; Hizmet, 9 Eylül 1928; Hizmet, 9 Eylül 1931; Türk İli, 9 Eylül 1925; Yanık Yurt, 9 Eylül 1925; Yeni Gün, 9 Eylül 1925).

Ayrıca İzmir’in kurtuluşunda emekleri geçen komutanlardan İsmet Paşa, Kazım Paşa, Fahrettin Paşa ile şehre ilk giren Zeki Paşa ve Şerafettin Paşaların da asker ve sivil kıyafetli fotoğrafları da Mustafa Kemal Paşa’nın fotoğraflarıyla beraber manşette yer bulmuştur (Ahenk, 9 Eylül 1929; Anadolu, 9 Eylül 1931; Anadolu, 9 Eylül 1932; Işık, 9 Eylül 1933; Sada-yı Hak, 9 Eylül 1924; Yanık Yurt, 9 Eylül 1925).

Bir önceki yıla göre daha coşkuyla kutlanan kurtuluş günlerinde gazetelerin de daha hacimli çıktığı görülmüş, kurtuluş ilgili manşet fotoğrafları gazetelerde tam sayfa verilmiştir. Bu fotoğraflar daha önceki yıllardaki kullanımlarına benzemektedir. Fotoğraflarda İzmir’in manzarasından ve Kadifekale’den fotoğraflar ile İzmir’in haritasının olduğu fotoğraflar da dikkat çekmektedir (Ahenk, 9 Eylül 1929; Anadolu, 9 Eylül 1931; Yeni Asır, 12 Eylül 1932).

1923–1938 yılları arasındaki dönemde, kaynaklarda halkın kurtuluş bayramına katılımının vurgulandığı görülmektedir. Örneğin kurtuluş günü İzmir’e başka yerlerden görevli olarak gelen öğrenci, asker, köylüler ile bayramı seyretmek üzere gelen halkın yarattığı kalabalık, *“Sokakların halini kelimelerin lisanıyla anlatmak cidden müşküldür. Kordon’u, hükümet meydanını, fuarı, çarşı içini, Basmane civarını kaplayan insan dalgaları, seyri seferi imkansız bir hale getirmişti. Sokaklar, bir gelin odası kadar süslü çehreler neşeliydi”*, olarak ifade edilmiştir (Yeni Asır, 11 Eylül 1938). Gerçekten de İzmir bayram günü civar şehirlerden gelenlerle sayısı bir hayli artmaktadır. Yeni Asır gazetesi bunu 1931 yılındaki kutlamalara gelen kişi sayısını 17.000 olarak belirtirken, 1938 yılında ise İzmir’de kendi nüfusu haricinde 60.000 kişi, toplam olarak 200.000 kişi katılarak görülmemiş bir bayram günü yaşandığını dile getirmiştir (Yeni Asır, 11 Eylül 1931; Yeni Asır, 11 Eylül 1938).

Dokuz Eylül bayramında yapılan önemli işlerden biride bayram münasebetiyle paşalara tazimat telgrafları gönderilmesi idi:

“Mübeccel reisi cumhur Başkumandan Büyük Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine.

Millet ve memleketi derin bir heyecan ve sürur ile tutuşturan 9 Eylül kurtuluş bayramı bugün en yüksek hararetle tesit olunurken bütün ruhlara hakim olan Büyük Halaskarın yüksek

dehasından ve şanlı ordularımızın celadetinden doğan minnet ve şükran avazeleri ufukları çınlatıyor. Karanlıkları nura kalbeden ve yüksek refah ve medeniyet ilham eden yüksek Halaskara halkın ebedi şükran ve minnet ve tazimlerini arzıyla mübahiyim.”

Ankara Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine:

Başında bulunduğunuz çok değerli ordumuz bugün güzel İzmir'imizi düşman istilasından kurtararak Türk milletine hayat ve istiklal kazandırdı. Bugünü sevinç ve göz yaşları içinde kutlulayan İzmir halkının değerli ve sevgili Başvekili ve Kumandanına minnet ve şükran duygularıyla bağlı bulunduğunu arz eylerim. 9 Eylül İhtifal Heyeti

Farklı kurum ve kuruluşlardan paşalara çekilen bu telgraflar karşılıksız kalmamış, Paşalar da bu telgraflara iade-i cevap vermişlerdi:

“Kurtuluş günün yıl dönümünü tesit vesilesiyle izhar buyrulan hissiyata teşekkür ve muhterem halka daimi refah ve saadet temenni eylerim efendim. Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal

İzmir'in kurtuluş yıl dönümü münasebetiyle izhar buyrulan muhabbete teşekkür ederim. Başvekil İsmet (Ahenk, 12 Eylül 1929; Anadolu, 12 Eylül 1930; Anadolu, 13, 15 Eylül 1931; Anadolu, 11 Eylül 1932; Hizmet, 12 Eylül 1930).

Ayrıca İzmir'in Kurtuluş Bayramı münasebetiyle İzmir belediye reisliğine vekillerden, mebuslardan, muhtelif zevat ve şehirlerden 751 tebrik telgrafı gelmiştir. Belediye reisliği tarafından da büyüklerimize tazimat ve şükran telgrafları çekilmiş, gelen telgraflara da teşekkür cevapları verilmiştir (Anadolu, 11 Eylül 1937).

1923-1938 yılları arasında, kurtuluş bayramı kutlamaları ile ilgili köşe yazarlarının yaptığı değerlendirmelerde o günlere ve günümüze ayrı bir bakış açısı vermiştir. O dönemlerde İzmir ile Eylül ayı arasında geniş ve derin bir uygunluk, bir mutabakat ve bir anlaşma olduğuna ortaya çıkmıştı. Adeta Eylül ayı ile İzmir kol kola, yan yana neşe içinde hopleyan, gülen, koşan bir çocuk şetareti temsil etmektedir. Eylül ayında dikkat edersek bir hususiyet vardır. Eylülün bir dokuzuncu günü vardır. O sabah güneş başka türlü doğar, İzmir başka türlü olur. Çünkü Atatürk tarihe bir 9 Eylül'ü İzmir için hediye etmişti. İzmir'in Eylül'e, Eylülün İzmir'e gönül vermesi işte bu tarihten başlar. İzmir ile Eylül yan yana gelince ulusal Fuarlar bütün yurda dal budak salmış, İzmir'in Eylülü, Eylülün İzmir'i Türk yurduna neşe, sürur ve şetaret serpmeye başlamıştı. İzmir Eylül ile neşelenir, Eylül ile sevinirken öteki aylara iltifat etmekte de pek samimidir (Yeni Asır, 3 Eylül 1936).

İşte bu duygular içerisinde 9 Eylül'ün manası ve Türk milleti için ne anlam ifade ettiği üzerinde durmak gerekmektedir. İzmir'in kurtuluşunun tam manasını, bu mananın büyüklüğünü ve derinliğini anlamak için İzmir'in işgal senelerinde İzmir'de bulunmak ve bu müddet zarfında bütün İzmir halkının ümit ve teselli kaynağı bildiği bir gazeteyi sansürün satırı altında çıkarmak her olan biteni öğrenmeye çalışmak lazımdır. Bilhassa düşman cephelerini takviye için her gün, her saat sevk edilen kocaman topları, önü arkası kesilmeyen askerleri, sayısız, hesapsız cephaneyi her türlü harp mühimmatını gözlerle görmek lazımdır (Halkın Sesi, 9 Eylül 1937). Ancak bu şekilde o günde yaşananları tam anlamıyla kavramak mümkün olabilir. “9 Eylül” kelimesinin ne anlam ifade ettiğini görmek için o dönem basınına bakmak kâfidir.

“Lisan-ı hissiyatın tarz-ı ifadesi derler, fakat dokuz Eylül gününün kalplerimizde oluşturduğu hissiyatı ifade için bu lisan kafi midir? Türkçe, Fransızca, İngilizce, Almanca insanların

konuştuıkları lisanlardır. Bu öyle bir zaferdir ki kalplerde oluşturacağı hissiyatın ifadesi için beşerin dili kani gelmez.

“Dokuz Eylül bütün bir Türklüğün bu mahlas ve istihlası mıdır? Dokuz Eylülün azameti bu hüküm karşısında küçülür. Hayır! Dokuz Eylül bütün cihanın kurtuluş günüdür. Zalim ve udvanın defî olmak üzere ancak dokuz Eylül bin üç yüz otuz sekizde kolunun büküldüğü, pençesindeki turnakların söküldüğünü görmüştür (Hizmet, 9 Eylül 1927).

“Dokuz Eylül orta Anadolu’nun içinde sıkıştırılmak istenilen bir kitlenin, bir milletin her havaya, her denizlere yetiştigi gündür (Anadolu, 9 Eylül 1927).

“9 Eylül demek; İzmir’in Türk hayatına, asıl ana vatanın bağrına kavuştuğu mukaddes gün demektir (Hizmet, 18-19 Ağustos 1931).

“9 Eylül, sadece bir bayram mıdır? ve bugün yalnız bir zafer günü müdür? Hayır! Bir kurtuluş günü, bir basibadelmevt günüdür” (Anadolu, 9 Eylül 1928; Anadolu, 9 Eylül 1929).

“Dokuz Eylül’de İzmir yalnız kendi kurtuluşunu değil, Türk’ün kazandığı zaferi daha tesit ediyor demektir.” (Anadolu, 9 Eylül 1926).

“9 Eylül Türk kuvvetin, Türk kahramanlığının tarihe karışmış bir masal olmadığını ve bilakis yeni bir tarih yaratan, tarihte yeni bir kurun açan Türk ırkının en büyük, en mukayese kabul etmez bir muhayyilelerin bile düşünememeği bir hakikatin destanıdır.

9 Eylül durduğu yerde bir karınca incitmeyen Türk’ün, yurduna yan gözle bakanların hiç acımadan gözlerini oyacağını, yurdumza saldıranların ciğerlerini aslanpençeleriyle söküp parçalayacağını bilmeyenlere anlamamış olanlara öğrettiği ve anlattığı gündür.

9 Eylül Atatürk’ün ve arkadaşlarının yarattığı Türk ulusunun hatırladığı, Türk oğlu Türk, Mehmetçiğin süngüsü ile parlattığı bugün bir bayram, bir düğündür (Halkın Sesi, 9 Eylül 1935).

Büyük tarihleri olan milletler ne bahtiyardırlar. Mağlubiyet acıları gibi zaferin coşkun neşesini de tatmışlardır. Şerefli mazilerinin hatırası damarlarında dolaşır. Türk bu bahtiyarlığı en çok duyan milletlerden biridir. Binlerce senelik tarihimizin her sahifesi bir âlemdir. Atalarımız dünyasının en büyük hakanlıklarını kurmuşlar, en şanlı zaferlerini kazanmışlardır. Atlılarımızın Avrupa’da ayak basmadıkları yer mi kalmıştır? Sonraları, Osmanlı saltanatının inhitat devrinde, müterreddi sultanlar yüzden mütemadiyen geriledik. Büyük harpta mağluplar yanında bulunmak talihsizliğine uğradık. Ülkeler kaybettik. Fakat zincirlerini kıran mağrur bir emperyalizmanın çılgınca saldırılarını ırkımızın beşiği olan topraklara da teşmil edeceğini hatırmıza bile getirememiştik.

Ancak en ağır hata, İzmir’e asker çıkarması olmuştu. Bu sayede İzmir, istiklal ve kurtuluş güneşinin sembolü haline geldi (Yeni Asır, 9 Eylül 1936).

Akdeniz’in incisi tam üç sene üç ay üç hafta üç gün felaketlerin en ağırını görmüştü (Hizmet, 9 Eylül 1931). 30 Ağustos zaferinden sonra “Ordular hedefiniz Akdeniz’dir”, emrini veren muzaffer başkumandanın emri “9 Eylül” sabahı yerini buldu.

Dokuz Eylül bayramı... Bu bayramı o cidali doğuran İzmir tekmil memleket namına tesit etmektedir. Bunu yalnız İzmir’e tahsis etmiyoruz. 9 Eylül bayramı tekmil Türkiye’nin bayramıdır. Çünkü milli cidalde İzmir, bütün bir vatanın ifadesi idi. Bayramında da bütün bir vatanın ifadesi olmak istiyor. Bugün tekmil Türkiye İzmir’in şanlı ve dilber hüviyetinde saklıdır (Hizmet, 9 Eylül 1929).

İzmirsiz günlerde çekilen iktisadi ıstırapı Afyon – Eskişehir hattının garbında kalan kısmından sorulmalı? Onların acısı hala dillerinden düşmemiştir. Bu itibarla dünya bilir ki Dokuz Eylül aynı zamanda Anadolu'nun iktisat bayramıdır, iktisadi kurtuluşunda işaretidir (Anadolu, 9 Eylül 1927).

9 Eylül'ün hakiki büyüklüğü Türk inkılâbının anası olmasıdır. Bunun da aziz ve necip bir çocuğu vardır: Cumhuriyet. Cumhuriyeti sevmek, başkasının saadetine çalışmak suretiyle mesut olmasını öğrenmektir. Cumhuriyeti sevmek, kendi menfaatini umumi menafide aramaktır. Cumhuriyeti sevmek herkesin vazifesini hakkıyla yapması demektir. Cumhuriyeti sevmek asla bedbin olmamaktır. Cumhuriyeti sevmek, onun anası olan 9 Eylül'e, kültür sahasında bir eş, bir kültür 9 Eylülü yaratmak demektir (Yeni Asır, 11 Eylül 1931).

Türk tarihi şerefli, hazinli birçok günleri kaydetmiş, bunların içinde hepsinin menkıbesi, hepsinin şerefli kahramanlıkları, hepsinin insan kalbini derinleştiren acıları, sevinçleri vardır. 9 Eylül'ü Türk'ün mazisinde olan başka önemli günleri ile mukayese etme adına Anadolu Gazetesi yazarlarından Osmanzade Ahmet Hamdi Bey:

Hangi güzel hatıra, İzmir'in güzel günü kadar bizim kalbimize, bizim ruhumuza yakındır. (Viyana) ya girilen günü mü, (Hint) denizinde dövüşülen günü mü, bundan daha manalıdır? Gerçi bunlar bize, bir ucundan öbür ucuna gidinceye kadar dört mevsim değişsin, istivadan yüzlere kadar hüküm veren geniş bir cümle coşuşunu hatırlatır. Vaka (Hint) Denizi, (Viyana) sözü başlı başına coşan, kaynayan bir anın hengamesinin destanıdır. Fakat bu, bizi ancak, uzak iklimlerin esrarı, uzak iklimlerin güzel kuşları, yine uzak iklimlerin insanı, hayret veren manzaraları, uzak iklimlerin bizim için meçhul ufuklarından gelen yabancı bir tat kadar oyalar. O gündeki heyecanımız bir tarih zevkinden daha ileri çekemez. Halbuki dokuz eylül bize kahramanlık, ve asrın destanını okuyan bir ruhun ifadesinden daha çok, yaşamak hakkını işaret eden dönüm yeridir. Dokuz eylül on sekizinci asırdan biri dünya milletlerinin diline düşmeyen, kutsi imanın Türkiye'de hayata çıktığı gündür, mefkurenin hakikileştiği gün!

Her millet dünyaya yeni yeni kurbanlar ve kahramanlar veren akide, nazariye ve fantezi halinde çıkmak için ancak tamamıyla tahakkuk etmelidir. İzmir'in istirdadı içerdeki ve dışarıdaki düşmanlara karşı kazanılmış bir zaferdir. İzmirsiz bir Türkiye yoktu ve olamazdı: milli hudutlara sahip olmayan, tabii inkişaf menfezlerinden mahrum olan milletler için muahedelerin bahsettiği "hürriyet", "tamamiyet" bir laftan, riyali bir görünüşten başka bir şey değildir. İzmirsiz Anadolu'yu, bir Türkiye'yi şöyle bir düşündüğümüz zaman vaziyeti daha basit şartlar içinde idrak mümkündür. İzmirsiz Türkiye maddesiz bir cisim tasviri gibidir. Orta Anadolu'ya atlamış bir Türkiye adi ne olursa olsun, o, bir "Ergenekon"dan başka bir şey değildi. İzmir Türkiye'nin en feyyaz, en işlek, en mütekasif mintikalarının tabii bir mührecidir. Tabii mührece sahip olmayan mintikalar mutlaka mührece sahip olana haraç vermeğe mecburdur. Bunu ancak bir tabirle, teşbihe ve istiare yapmadan söyleyebiliriz. Orası bir müstemlekedir.

Siyasi münasebetiyle bela olması iktisadi münasebetiyle müstemleke olan bir toprakta müstakil devletten bahis abistir. Halbuki İzmirsiz bir Türkiye'nin siyaseti vahdetini muhafaza etmesi de mümkün değildir. Bunun için İzmir'in istirdadını biz her hangi bir zaferden farklı görüyoruz."(Anadolu, 9 Eylül 1927).

şeklinde değerlendirme yapmıştır.

Türk İli gazetesine baktığımızda Fransızların 1870 Sedan Savaşı ile Alsas Loren'i Almanlara kaptırdıktan kırk sekiz sene sonra, I. Dünya Savaşı sonunda geri alması ile İzmir'in işgali ve kurtuluşu arasında bir analogi yapılmış ve özetle şunlar söylemişti:

“Tarihin bir tekrardan ibaret olduğunu söyleyenler ekseriyetle yalnız vakalar arasında tatbiki dikkat ediyorlar. Halbuki bu yakınlığı tevhit ve temin eden tarih değil, bizzat tarihi yapan yaratanlardır.

Bu bahiste sözü tarihe bırakırken yakın bir maziye de nazarlarımızı çevirebiliriz:

Altıncı Mehmet (Vahdettin) de mahsur bulunuyordu. Fakat onun mahsur olduğu yer üçüncü kadar şerefli değildi. Zelil maiyeti ve İstanbul'u saran düşman kuvvetli, her şeyden evvel ve her şeyden ziyade hain padişahın sarayını kendisini muhasara etmişti. O, muhasara olduğu yerden sarayı ve rahatı hesabına bile taktığı kılıcı da hiç bir zaman mevcut olmamış şerefi de verdi. Zillette serbesti kazanmak için memleketin esaretine razı oldu.

Üçüncü Napolyon'un imparatorluğu Fransa tarihine bir Sedan mağlubiyeti ve birde Alsas Loren'nin terkini yazdırmıştı. Vahdettin'in tac ve tahtı da Türkiye'mize bir İzmir faciası ve bir de acı tafsilatıyla Yunan işgali hediye etti.

Fransızlar, cebin bir idarenin kaybettiği Alsas Loren için yarım asır çalıştı. Bu müddet zarfında muallim Alsas Loren'den bahsetti, şair Alsas Loren'e terennüm etti, ressam da hazin veren, kin doğuran memleket parçasını resim eyledi. Elli sene tekmil bir vatan, bir parça vatan için yas tuttu, hazırlık yaptı. Neticede dünya milletlerinden pek çoğunun iştirak ettiği bir cidal Fransızları, belki elli asırda erişilemeyecek bir saadete kavuşturdu. Biz, aynı cins bir felaketi birkaç senede ve bir cihan husumet içinde tamir ettik. Bu suretle Türkiye namusunu kurtardı, refah ve hürriyeti kazandı. Tarih de kahramanını.

Tarih, hakayığı tesbite çalıştığından biri Türk'ün Mustafa Kemal'e benzer bir kahraman, bir deha göstermemiş ve kaydetmemiştir. Esatir devrinin insanları da hayalde yaşayan bir gaye-i kemale yaklaşabilecek bir deha kahraman halik etmek için uğraştılar. Beşeriyetin hayalde aradığını biz hakikatte bulduk.” (Türk İli, 9 Eylül 1925).

şeklinde değerlendirilen İzmir ve Alsas Loren, iki olayın kıyaslanması adına önemli bir anekdot olmuştur.

Kurtuluş bayramıyla ilgili basına yansıyan konulardan biri de Mustafa Kemal Paşa olmuştu. Ülkenin düşman işgalinden kurtuluşunda başrolü oynayan büyük kurtarıcıya basın da ayrı bir parantez açmıştır.

Hizmet gazetesinde Mustafa Kemal Paşa hakkında:

“Karanlıktan korkmadık, ilk günlerin sersemliği arasında yalnız bir mürşit bekledik ve bulduk. Türk anaları kara günler için Mustafa Kemaller yetiştirmesini de biliyorlar. Halaskar Gaziye İzmir'den selamdan ve minnetten başka söylenecek söz yoktur. Gaziye İzmir namına, İzmir'e Gazi namına söz söylenemez. Onlar iki birleşmiş mevcudiyettirler ki İzmir'de Gazinin çehresini, Gazide İzmir'in hüviyetini görürsünüz.” (Hizmet, 9 Eylül 1929).

şeklinde değerlendirme yapmıştır.

Yeni Asır gazetesi ise Mustafa Kemal hakkında görüşlerine baktığımızda: *“Onu tesit ederken kalplerimiz ve dimaklarımız vatani kurtaran büyük Gaziye, kahraman ordumuza, İzmir için hayatlarını feda eden şehitlerimize minnet ve şükranla müteveccihdir. Esarettten hürriyete, karanlıktan aydınlığa, cehalet ve taassuptan medeniyete bizi ulaştıran Büyük Gazimiz, sen*

çok yaşa. Var ol. Bu milletin sana dayanan ümitleri kadar muhabbet ve merbutiyeti de sonsuzdur.” (Yeni Asır, 9 Eylül 1931).

“Efendiler, dünyada ölümün dış geçiremediği yegane varlık, yaşamak için lazım gelen enerjiyi gösteren cemiyetlerdir. Türk milletini arkadan vurmak isteyen namert kuvvet, bu enerji karşısında ta kalbinden vurulduğunu hissetti. Mağrur bir eda ile Türk vatanına girenler, mağlup ve yerlere bakan bir çehre ile geri döndüler. Türk milleti, günün birinde asırlardan beri beklediği sesi işitmeye başladı. Bu Mustafa Kemal’in sesi idi. Bu ses damarlara kuvvet, kalplere iman verdi ve bundan muazzam bir enerji nehri hasıl oldu. Bu tarihin yegane adil kararının tezahürü oldu.” (Yeni Asır, 11 Eylül 1931).

şeklinde dile getirirken; Ahenk gazetesinin değerlendirmesi ise şu şekildedir:

Artık siyah bir uçurumun kenarında idik. Başımızda garbin emperyalist kartalları dolaşüyor, kuş bakışı araziye vatani parçalayarak acı acı ötüşüyorlardı. Adana, Antalya, Söke ve Kuşadası'na yabancı bayraklar çekilmiş, İzmir, Bursa, Balıkesir vilayetlerine bir kabus bir Yunan kabusu çökmüştü. Marmara ile Karadeniz'in birleştiği yerdeki tarihi şehir de içli dışlı hainlerle dolmuştu. Türk milleti kendi kendine kalmıştı.

İç Anadolu'da yavaş yavaş bu ıstırapların, bu felaketli günlerin aksülamelinden mütevellit bir hareket görüldü.

“Bir Mustafa Kemal doğdu” dediler. Biz de işgal altında kalanlar da bu ismi hafif, hafif dudaklardan kulaklara söyledik. Bir Mustafa Kemal doğmuş”

Haberler sıklaşmıştı. Anafartaların büyük kahramanı etrafındaki kuvvetleri fazlalaştırıyor, çeteleri kuvvete, askere, en sonra bir ordu haline getiriyordu. İzzeti nefsi milli kabarmış, kadınlar fakirane bir cepheyi bekleyen çariksız Mehmetçiğin yanına diz çökmüştü. Gazi boz renkli kaputunun yakasını kaldırarak lapa lapa yağın karların altında, soğuktan sıcaklara koştu. Gaziyi bilenler onu çok kere tunçtan çehresi çatılmış, garbi Anadolu sahillerine doğru dalmış buldular. Bazen de başkumandan çadırının boşluğu altında üniformasız bir askerin önüne haritaları almış düşündüğü, yazıp çizdiği görüliyordu. Bu asker Gazi idi. Bu asker kos koca tarihlerin, binlerce kavgaların akıbetinden sonra halas için doğan bir azizdi. Bu aziz elinde yalın alevli meşaleyi Türk'ün siyah ufuklarına doğru, İnönüleri istiklal mücahedesine şeref verdi, Dumlupınar bir tarih yazdı.

Büyük münci (kurtarıcı) Gazi Hz.

İzmirliler: Kalbinize dalınız, biraz benimle beraber şunları düşününüz ve yaşatınız.

Koyu ve kesif bir gecenin zulmet dura durunda son dövüşün son savaşın emirleri, tedbirleri dağdan dağa uzanıyor, imanın ve mefkurenin cepheye döktüğü Mehmetçikler karşılarda tellerle, kum torbalarıyla, büyük toplar ve yüz binlerden mürekkep ordularla kurulan geniş cepheye bakıyorlardı. O sırada bir siyah gölge bu 30 Ağustos gecesinin içinde koskoca bir milletin bütün benliği bütün kahramanlığı yanıyordu. Bu gölge sağ elini boşluklara uzatıp:

--- Ordular, hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!

Emrini verdi. Sanki bu ses ufuklardan kopmuştu. Gök gürleri gibi, dağlar devrilir, mahşerler kopar gibi bütün cephe yerinden oynadı. Tan yerleri dehşetli, velveleli, yüzlerce topun ateş, ölüm kan saçan gürültüleriyle doldu. Şimşekler, yıldırımlar yanıyor, arkada kalan sislerin içinde ihtiyarlar, gençler, dul kadınlar, nişanlılar, çocuklar ve bütün millet dua ediyordu:

Alev dalgaları altındaki ordu Afyon cephesinin garba ve garbı cenubiye doğru akarak yürüdü. Gövdeler kan kusa kusa on dördüncü gün Türk askeri güzel İzmir'in sahillerine dayanmış mütebessim ve sermest düşmanın bakıyyet-üs-süyufunu seyrediyordu.

İzmirliler; O gün 9 Eylül günüdür. Mehmetçiğin sahillerinize yaslanıp Yunan askerinin kaçışını seyrettiği tarih 9 Eylül'dür. Onu unutmayın.” (Ahenk, 9 Eylül 1929).

Hizmet gazetesi de ileri görüşlülüğüyle Mustafa Kemal'in Türk milletini tek bir gaye altında birleştirerek kurtuluşu bu aziz millete sunduğunu ve kendisinin tesadüflerin adamı olmadığını gösterip tüm dünyaya ispatladığına dair şunları dile getirmiştir:

“Gazi Mustafa Kemal asırların pek ender yarattığı müstesna bir Türk çocuğudur. Karanlıklarda eli, kolu bağlı esir bırakılan Türk milletinin yüksek kabiliyetini herkesten evvel görebildi. Gazinin hüviyeti sadece bundan ibaret kalsaydı bile görüşteki isabeti ona Türk tarihinin en yüksek mevkisini yine mukadder olmak iktiza ederdi. Kaldı ki Gazi Mustafa Kemal emsalsiz dehasını necip Türk milletinin kurtuluşuna naklederek ordunun başında tam bir Mehmetçik sıfatıyla çalışmış ve milleti içine düştüğü uçurumdan çekip çıkarmaya muvaffak olmuştur. Bu sebeplerdir ki kadirşinas Türk milleti büyük Gazisini her türlü siyasi mülahazaların fevkinde tutar ve Gazinin her emrinde mutlaka millet lehine bir hakikat olduğuna inanır. Bizim milli kahramanımız alelade işlere kahraman olmuş değildir. Ona bütün Türklük kalbini ve kamil emniyetini veriyor. Gazi, tesadüflerin adamı olmadığını kumandanlığında da yaptığı inkılaplarda da tek mil dünyaya karşı, en küçük bir tereddüde mahal bırakmayacak şekillerde, ispat etmiştir. Gaziye perestiş ediyoruz, çünkü şu yaşadığımız 9 Eylül'ü onun başında bulunduğu kahraman orduya medyunuz. Gazi, Türk milletine, Türk ordusuna en bitap ve en meyus günlerde can veren büyük adamdır. Ondan başka hiçbir fert bu milletin derin kabiliyetini ve bu ordunun emsalsiz kudretini ölçemezdi. O bunu bildi ve cebinde beş parası elinde bir tek tüfeği yokken sırf milletinin sarsılmaz bünyesinde yaslanarak 9 Eylül'ü yarattı.” (Hizmet, 9 Eylül 1931).

Bu tarihi güne baktığımızda gerçekten de 9 Eylül, Türk milletinin, bütün milletlerin gıpta ettikleri Türk kumandanının, her biri bir aslan yüreği taşıyan kahraman Mehmetçiklerin vücuda getirdikleri Türk ordusunun, Büyük Şefin ona laik değerli arkadaşlarının bütün cihana verdikleri unutulmaz bir derstir. Bu ders ile düşmanımız olan insanlara öğretilmiştir ki:

“Türk'ün yurduna yan bakanların gözleri oyulur, ayak basanların vücutları yok olur, Anadolu'da ilerlemek isteyen düşman orduları Büyük Gazinin tek bir işaretiyle topları, tüfekleriyle birlikte ya topraklara gömülür veya denize dökülür.” (Halkın Sesi, 9 Eylül 1934).

şeklinde verilen dersten muhakkak ki ibret almamış tek bir insan kalmamıştır.

Sonuç

Şüphesiz ki, büyük milletler, tarihlerini unutmayan, onları inkar etmeyen milletlerdir. Çünkü tarih, bir milletin, sönüp gitmiş nesillerinin hayatını teşkil eder. O sayfaların şerefinde, en uzak neslin göğsünü kabartan bir hisse vardır. Keza, o sayfaların karanlığında, yine gelecek nesilleri uyanışa davet eden bir ışık gizlidir.

9 Eylül kurtuluşuna baktığımızda hatıralarda sonsuza kadar Türk milletiyle beraber yaşayacak olan bu mübarek günü Türk'ün istiklal ve hürriyet günü olduğunu dile getiren İzmir basını, Millet ordusunun daima önümüzde dikilen ve her hareketimize engel olanların Türk'ün kudret ve kuvveti karşısında eğildiğini belirtmiş, Türk'ün, 9 Eylül hızıyla medeniyet yolunda

ilerleyen bir millet olduğunu Büyük Gazi sayesinde temeli atılan cumhuriyet bütün gerilikleri kırıp parçaladığını vurgulamıştır.

İzmir basını o günleri anmak, tekrar hatırlamak, bugünlere kolay gelinmediğini halka göstererek milli duyguları canlı tutmaya çalışmıştır. Bununla beraber İzmir'in kurtuluşu, tarihteki önemli olaylarla mukayese edilerek kısa zamanda büyük ve önemli adımların atıldığı ve ne kadar büyük bir başarı elde edildiği dile getirilmiştir.

Sonuç olarak İzmir milli savaşın hem kâbesi, hem emeli hem gayesi idi. O kurtulduğu gün vatan da kurtuldu, o hürriyet havasını soluduğu gün vatan da nefes aldı. Milli cidalın diğer bir ifadesi de İzmir savaşındır, o kahramanlığı, bu memleketin aşkı yarattı.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Arıkan, Z. (2003). İzmir Basınından Seçmeler (1923-1938), C.2, 1. Kitap, İzmir Büyükşehir Belediye Kültür Yayını, İzmir.

İnuğur M. N. (1993). Basın ve Yayın Tarihi, Der Yayınevi, İstanbul.

Umar, B. (1974). İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, Ankara.

Sürelî Yayınlar

Ahenk Gazetesi

Anadolu Gazetesi

Hizmet Gazetesi

Halkın Sesi Gazetesi

Işık Gazetesi

Sada-yı Hak Gazetesi

Türk İli Gazetesi

Yanık Yurt Gazetesi

Yeni Gün Gazetesi

Yeni Asır Gazetesi